Ziyalıları bu prosesə cəlb etmək lazımdır ki, onların arxasınca bütün təbəqələr də axışsın. Tamaşaçımızı tərbiyələndirmək lazımdır.

ART müsahibə

Müsahibimiz kinorejissor, ssenarist Oktay Mir-Qasımdır

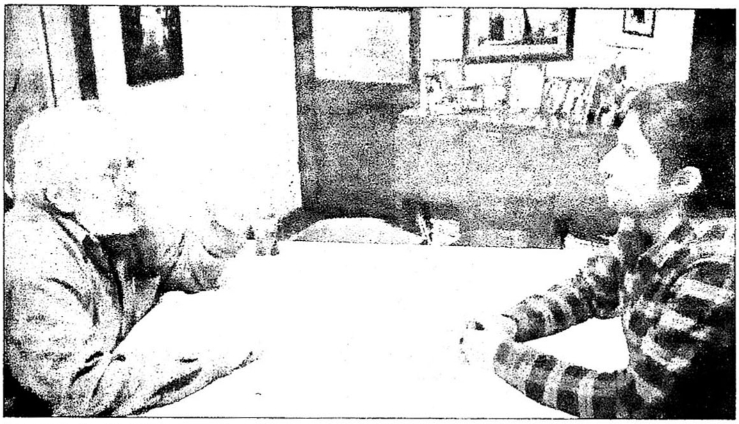

- Salam, Oktay müəllim, xoş gördük. Yeni film üzərində işlədiyinizi eşitdik.

Salam, xoş gördük. Sizin sualınıza ikili cavabım olacaq. Çünki, mən həmişə filmə hazırlaşıram. Həmişə bir yox - bir neçə layihə hazırlayıb təqdim edirəm. Və ümidlə istehsala başlayacağım məqamı gözləyirəm. Bilmirəm nədənsə - ya bəxtim belədir, ya başqa bir səbəb var - istehsalata buraxılmağım ya çox gecikir, yaxud da, heç reallaşmır. Bilmirəm bu nədəndir, bu müəmmalıdır. Məsələn, son ssenarim düz 1 il bundan əvvəl hazır oldu və onu təqdim etdim. Hələ də gözləyirəm.

- Ssenarilərinizi hara təqdim edirsiniz? Yəni, bu kinosənaye, sistem necə işləyir?

- Sistemdə bəzi anlaşmazlıqlar var. Mən bilmirəm burada ssenarilər hansı kriteriyalara uyğun dəyərləndirilir, qəbul olunur və s. Mən hələ ki, bunu anlaya bilmirəm.

- Kinosənayenin inkişaf etdiyi ölkələrdə biz özəl sektorun da kino bazarında bir oyunçu kimi çıxış etdiyini görürük. Özəl şirkətlərin film sektoruna xidmətini necə qiymətləndirirsiniz?

- Bu çox mürəkkəb məsələdir. Bizim kino bazarımızın imkanları çox məhduddur. İş adamları böyük, ağır, ciddi layihələrə sərmayə qoymaz. Çünki, belə olduqda onlar bu işdən fayda ala bilməz. Xarici ölkələri nümunə gətirdiniz... Bu gün dünyada ən çox yayılmış və ən çox gəlir gətirən filmlər Amerikaya (ABŞ - **red.**) məxsusdur. Bu həm Amerikanın iqtisadiyyatı ilə, həm də siyasəti ilə bağlıdır. Çünki, bu filmlər Amerikanı bütün dünyaya tanıdır, sevdirir. Buna görə bu filmlərə şirkətlər, hətta rəsmi dairələr də dəstək verir. Hətta bəzən maliyyə dəstəyi də ayırırlar.

İkincisi, onlar ya bütün dünyaya kinoteatrlar şəbəkəsi yaradır, yaxud da, filmlərini çox ucuz qiymətə yayırlar. Bəzən də yerli yayımçıların onların filmlərindən pulsuz istifadə etməyinə göz yumurlar. Fikir verin, televiziyalarda xeyli Amerika filmləri nümayiş olunur, onların əksəriyyəti istehsalçıya pul belə ödəmir.

Amma bizim bazarımız çox kiçikdir, həm də nəzərə alınası mental məsələlər var. Öz təcrübəmdən bir örnək demək istəyirəm - bunu öz təcrübəmdən ona görə deyirəm ki, öz təcrübəmi daha yaxşı bilirəm - 3 il əvvəl təhvil verdiyim son filmim "Qisas almadan ölmə" filmi dövlət hesabına çəkilib. Filmin büdcəsi 1milyon, 644 min manat təşkil elədi. Ağır bir filmdir. Azərbaycan, Gürcüstan və Almaniyada çəkilib. Film 2 dövrü əhatə edir; 1941-ci il və müasir dövrümüzü. Filmin premyerası Nikita Mixalkovun dəvəti ilə Rusiyada, Moskvanın Mərkəzi Kino evində baş tutdu. Paralel olaraq İsraildə də filmin təqdimatı təşkil olundu (təbii ki, Bakıda təqdimat mərasimləri olduqdan sonra). Obyektiv olaraq deyim: təqdimatlar böyük uğurla keçdi. Daha sonra film 3 festivalda 6 mükafat qazandı. İslam Dünyası Beynəlxalq Film Festivalında "Ən yaxşı rejissor işi" və Tbilisidə keçirilən "Müqəddəs Andrey" 10-cu Beynəlxalq Film Festivalının baş mükafatına layiq görüldü. Bundan əlavə film daha 3 mükafat da qazandı.

Və belə olduğu halda burada bir neçə filmi bəyənmiş ziyalı təklif etdilər ki, onu kinoteatrlara verək. Mən əvvəldən dedim ki, burada bu filmin nümayişindən böyük uğur gözləməyin. Çünki mən kinoteatra girdim, orada nümayiş olunan filmlərə baxdım və zalda həmin filmə baxan tamaşaçıların sir-sifətini, reaksiyasını izlədim. Mən gördüm ki, bura gələn tamaşaçılar hansı ruhda, hansı zövqdə olanlardır və nəyə üstünlük verir. Yəqin ki, siz görürsüz hazırda kinoteatrlarda nümayiş olunan filmləri, onların arasında müasir Azərbaycan filmləri də var. Və yaxşı bilirsiz ki, mənim dediyim bu filmlər hansı tipdə olan "əsərlərdir". Hansı ki, o filmlər bu gün kütləvi nümayişə çıxarılır və kinoteatra da qazandırır. Bu filmlərin yanında tutaq ki, bəndənizin düşündüyü əsərləri, filmləri qoymaq mümkün deyil, çünki əgər o tip filmlərə bu gün ehtiyac varsa - hansı ki, görünür çox böyük ehtiyac var - onun yanında bizim kimi düşünən insanların filmləri yer ala bilməz. "Rəqabət" - dırnaqarası rəqabət - çox ağırdır.

- Durum çox ciddidir. Yəqin ki bu məqama "tamaşaçı zövqüdür" - deyib keçmək olmaz.

- Düşünürəm ki, prosesi ələ almaq lazımdır. Bu strateji məsələdir. Dövlət və dövlət strukturları bu məsələdə aktivlik göstərməlidirlər. Çünki durum get-gedə daha da ağırlaşır. Kinoteatrlara böyüklərlə yanaşı azyaşlılar da qatılır. Bu tip filmlərlə uşaqlar doğmalaşırlar, barışırlar. Artıq onların zövqü, yumoru, əxlaqı, davranışı, mənəviyyatı, bioritmi bu filmlərlə barışır, formalaşır. Mənim son filmimi bizim aviareyslərdə göstərirlər. Artıq neçənci dəfədir ki, insanlar mənə filmi orada izlədiklərini deyib. Və ya Xarici Dillər Universitetində çalışan bir xanım mənə zəng elədi, dedi ki,filminizə baxmışam, çox xahiş edirəm ki, icazə verin, həmin filmi bizim tələbələr qarşısında nümayiş edək və sizinlə universitetimizdə görüş keçirək. Bu təklif mənim üçün çox maraqlı oldu. Çünki hər bir sənətkar üçün böyük əziyyətlər hesabına bütün varlığının gücü ilə yaratdığı əsərin öncə öz vətənində baxılması, başa düşülməsi önəmlidir. Təbii ki, razılaşdım. Çox gözəl görüş baş tutdu. Oranın kollektivi və tələbə kontingenti filmi böyük maraqla qarşıladı; xeyli suallarla, etiraflarla, duyğularla bölüşdük. Mən təsəlli tapdım orada. Gürcüstanda bir hadisə olmuşdu: Tiflisdə festivalın mükafatını təqdim edən şəxs həm dini xadim, eyni zamanda münsiflər heyətinin üzvü idi, o mükafatı verən zaman dedi: "Bu film bütün dinlərin ümumbəşər əsas dəyərlərini tərənnüm edir".

Hər bir sənətkar üçün böyük əziyyətlər hesabına bütün varlığının gücü ilə yaratdığı əsərin öncə öz vətənində baxılması, başa düşülməsi önəmlidir.

Onu da deyim ki, Bakıda ilk təqdimat keçirildikdən sonra həmin fikri çox adam ifadə etdi: çünki salonda (daha doğrusu eyni vaxt üç salonda) əyləşənlər olduqca maariflənmiş, ziyalı təbəqənin nümayəndələri idi. Mən istəməzdim müsahibəmiz şikayət xarakterli olsun. Amma bu sadəcə sizin sualınıza cavabdır. Mən öz təcrübəmdən misal gətirdim. Amma əksər ciddi filmlərimiz festivallarda uğur qazanır, xarici ölkələri gəzir, gəlir, amma yayın sahəsində irəliləyiş yoxdur. İndi iş adamları bu bazarda bir analiz aparsalar, bu qənaətə gəlməlidirlər ki, bazarın işləməsi üçün mütləq, bayaq dediyimiz mənəviyyat baxımından zərərli, ucuz dediyimiz filmlər çəkilməlidir.

Amma mən əminliklə deyə bilərəm ki, çox yaxşı film çəkən gənclər də var, yaşlı nəsil də var, nəticə olaraq maraqlı, ciddi bir proses gedə bilərdi...

- Bu ciddi prosesi yaratmaq, bu mexanizmi hərəkətə gətirməkçün nə təklif edərdiniz?

- Bu proses mütləq idarə olunmalıdır. Hansısa maarifləndirici baxışlar, görüşlər, təbliğat aparılmalıdır, filmlərin böyük sayda içtimai premyeraları keçirilməlidir. Ziyalıları bu prosesə cəlb etmək lazımdır ki, onların arxasınca bütün təbəqələr də axışsın. Tamaşaçımızı tərbiyələndirmək lazımdır. Avamların əlindən bu məsələnin "sükanını" almaq lazımdır. Təkrar edirəm: axı bu strateji məsələdir!

Mənim yadıma bir hadisə düşdü: 1990-cı illər idi. Filarmoniyada Əzizə Mustafazadənin konserti var idi. Tədbir filarmoniyanın yay zalında olduğuna görə səs hər tərəfə yayılırdı. Və nəzərə alın ki, bu caz musiqisidir, kütləvi musiqi deyil. Bu an cavan oğlanlar gəldi. Hətta bəzilərinin əynində hərbi forma var idi. Bakıda böyüməyən, burada hərbi xidmətdə olan uşaqlar idi, ətrafa qəribə boylana-boylana gəlib qabağımızda oturdular. Oğlanlar salona diqqətlə baxırdılar. Bəlkə də düşünürdülər ki, "bu nədi? Bunlar kimlərdir belə - saqqallı, saçlı, fərqli adamlar? Bu nə musiqidir?" Biz fikir verirdik ki, onlar musiqini dinləmirdilər; bizə, ətrafa baxırdılar. Fasilə oldu, hamı əl çaldı, onlardan başqa. Bu zaman rəhmətlik bibim oğlu məşhur psixoloq Ağabəy Sultanov da salonda idi... O da bu gənclərin burada özlərini sanki özgə, kimsəsiz artıq adamlar kimi apardıqlarını müşahidə edirdi. Psixoloq olaraq bu hadisənin məntiqini dərhal oxudu. Və onlara dedi: **"Oğlum, bilirsizmi bu ifaçı kimdir? Bu rəhmətlik Vaqif** Mustafazadənin qızı Əzizə Mustafazadədir. Hansı ki, xaricdə yaşayır, bizim milli musiqimizi orada yayır". Və bir an içində həmin gənclər, inanın ki, dəyişdi. Onlara yəqin ki kimin isə "dəvəti", gaygısı, diqqəti çatmırdı... Əvvələ, onları bu məclisdə sayan oldu. Onlar gördü ki, burada oturan bu qəribə simalı insanlar yad deyillər. Doğmadırlar, onların ailəsidirlər. Növbəti musiqi bitən kimi ən çox əl çalan dinləyicilər o cavanlar idi. Mən kinorejissor olduğumdan bütün detalları tutdum və onların üz cizgiləri bu gün də yadımdadır. Çox möhtəşəm an idi. Bu tipdə olan prosesi bütün sahələrdə aparmaq lazımdır. Vaxtilə telekanalda silsilə verilişlər var idi. Sənət adamlarının bu yöndə çıxışları olurdu, ciddi təbliğat gedirdi. Bu ənənəni kinoteatrlarda da davam etmək olar.

Tutaq ki, bütün həftəni həsr edəyək hansısa "dırnaqarası sevilən" filmlərə, amma heç olmasa, həftənin bir gününü də olsa saxlayaq bu mənəvi, intellektual filmlərin nümayişinə. Məsələn, aktyorlar, rejissorlar, sənətkarlar gəlsin, səmimi etiraflar etsin, nəticələrini, qənaətlərini bölüşsün, sualları cavablasın. Nəhayət, bu işi kimsə etməlidir.

Televiziya məkanında yayımlanan seriallar da bu gün ciddi bir məsələdir. Onlar artıq zövq, tələbat, mənəviyyat, səviyyə formalaşdırır. Bu məqamın üstünə çox ciddi düşmək lazımdır. O seriallar cəmiyyətimizin ciddi tələblərinə cavab verirmi? Bu suala kimlərin nə cür münasibəti var? Maraqlıdırsa, gəlin düşünək...

- Kommersiya, dediyiniz "dırnaqarası sevilən" filmlər ki, var, hansı ki, bu gün bizim kino-

teatrlarımızda, televiziya məkanında at oynadır, bu tip filmlər əksər ölkələrdə çəkilir və təəssüf ki, əksər ölkələrdə tamaşaçı çoxluğu bu filmlərə üstünlük verir. Amma fərq ondadır ki, ümumilikdə sənət cameəsi bu filmlərin əsirinə çevrilməyib, bu bayağılıqdan əziyyət çəkmir, sənət filmlərinin, avanqard filmlərinin də öz müzakirə müstəvisi və tamaşaçı təbəqəsi var.

- Bəli, avanqard filmlər, ənənəvi filmlər - özüm sevməsəm də istisna edə bilmədiyim mistik filmlər də, olmalıdır. Bir müxtəliflik olmalıdır.

- Oktay müəllim, İran filmi dedikdə tamaşaçının gözünün qarşısında bəlli bir ölçülərə cavab verən, vizual özünəməxsusluğu olan film forması gəlir. Dünyanın bir neçə belə ölkəsi var ki, bu adların sonuna kino sözünü əlavə etdikdə göz önündə spesifik bir kino təriqəti canlanır. Bəs "Azərbaycan kinosu" adlı anlayış mövcuddurmu? Hansı ki, bu anlayış spesifikası olan bir kinoxəttə aid olsun.

- Deməzdim ki, formalaşıb. Bəzi cizgilər var. Yəni bütün Azərbaycan ərazisində çəkilmiş filmlərdən bəzi elementləri toplasaq - hansı ki, buna böyük tədqiqat lazımdır - ondan bir nəticə çıxarmaq olar. Təbii ki, Azərbaycan kinematoqrafiyası var və onu yaşatmaq lazımdır. Amma düşünmürəm ki, sizin dediyiniz qədər dəqiq, prinsipial şəkildə bu anlayış formalaşıb.

Məsələn, bizim son dövrdə çəkilmiş bəzi filmlərimiz sanki İran kinosuna arxalanıb, oradan bəhrələnib. Bu qəbahət deyil, çünki bu prosesdir. Əsas odur ki, səmimi olasan. Hər şey bu məqam üzərində qurulur.

Fikir verək bizim SSRİ dönəmində çəkilən filmlərimizə. Bəziləri prinsipial şəkildə "Orta - sovet formatlı filmlərindən" fərqlənmirdi. Amma filmin daxilində yaşayan qəhrəmanlar, simalar - həm aktyor siması kimi, həm də personaj kimi - onlar istər-istəməz azərbaycanlı idi, bu ruhun daşıyıcıları idi. Bu mənada sualınıza cavab versək, deyə bilərik ki, müəyyən mənada bu anlayış var. Məsələn, mən 1990-cı illərin əvvəllərində bir quruma rəhbərlik edirdim, o zaman Fransanın Nant şəhərində 3 qitə film festivalı çərçivəsində "Azərbaycan günləri" keçirdik. 13 filmimizi orada nümayiş etdirdik. İnanın ki, orada filmlərə baxmaq üçün, bilet almaq üçün növbələr yaranırdı, filmdən sonra tamaşaçılar, yerli sakinlər müəlliflərdən avtoqraf alırdı və deyirdilər ki, "bu bizim üçün çox maraqlı və çox yeni bir mədəniyyətdir. Biz düşünmürdük ki, belə bir xalq mövcuddur, belə bir ölkə var Yer kürəsində".

Bax elə bu məqamlardan da görünür ki, bu proses olmalıdır və davamı gəlməlidir.

Müsahibəni hazırladı:
Sərdar AMİN

Müsahibənin davamını növbəti sayımızda oxuya bilərsiniz.